

**DIMINUAREA COMPORTAMENTELOR DE OPUNERE LA EDUCAȚIE
LA ETAPA DEBUTULUI ȘCOLAR**

*EUGENIA FOCA, lector universitar, doctorandă,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

***Summary:** School enrollment- a difficult and crucial stage in the life of a first grader. Due to the fact that changing the way of life of the child, there are other interests, new friends, and other environmental conditions where forced to be a schoolboy. However, coming to school, he satisfies his need for a public interest activity - teaching, but she, in turn, causes stress in the child, which has a negative impact on his health. Therefore, to reduce the stress-adaptation process, it is necessary to create conditions for its successful integration.*

Școala nu e numai locul unde copilul acumulează deprinderi importante și cunoștințe, ci și mediul în care învață să se adapteze la cerințele și restricțiile instrucționale. Implicarea lui imediată sau ulterioară depinde de progresul lui în procesul de socializare. Aceasta poate să determine atât reușita lui actuală, cât și ulterioară, cât și modul lui de adaptare la viață. Atitudinea copilului față de școală, mai ales la etapa debutului școlar, constituie un element important al acestui proces de adaptare. Pe de o parte, orientarea copilului spre viața școlară și gătinta lui de a reacționa la această orientare contribuie la aceea ce i se întâmplă, pe de altă parte trăirile lui îi modelează comportamentul.

Deși nimeni nu pune la îndoială influența reciprocă dintre comportamentul elevului și adaptarea lui la mediul școlar, totuși vom evidenția această interacțiune în primii ani de școală. O părere bine cunoscută e că atitudinea copilului față de școală depinde de reușita lui. La prima vedere ar părea să fie așa. Copii cu o reușită mai bună ar trebui să fie încântați de viața școlară și această satisfacție ar trebui să genereze succese ulterioare. Dimpotrivă, copilul cu o reușită joasă ar trebui să fie nemulțumit și nesatisfăcut, iar acesta ar trebui să zădărnicească orice încercare de a îmbunătăți situația lui școlară. Evident că elevii nemulțumiți se retrag în sine, absorbiți de situația percepută de ei ca una dezavantajoasă și pe care trebuie s-o depășească, ei se protejează

de suferință și frustrare, renunțând la implicarea personală, deci astfel manifestând comportamente de opunere la educație.

Potrivit lui Goffman (1974), succesiunea întrunirilor sociale e stabilită și menținută de anumite norme morale „reguli de bună cuviință - situaționale”, care reglează modalitatea de realizare a obiectivelor. Aceste reguli de conduită reglementează implicarea într-o anumită situație, ghidând astfel individul spre afecțiune sau indiferență față de situația respectivă. Atitudinea elevilor față de școală, ar putea fi evidențiată prin implicarea lor, adică exprimare vădită a atenției lor față de activitățile relevante în cadrul clasei. Elevii nemulțumiți își pot exprima distanțarea prin încălcarea regulilor implicării, astfel comportamentul manifestat accentuând opunerea la educație. Ei neglijează orice eventualitate, nu se disting, sunt absorbiți mai mult de activitățile secundare, decât de cele specifice clasei, sunt visători, nu sunt atenți, nu răspund când sunt întrebați, nu participă la discuții, nu inițiază convorbiri cu pedagogii. Pe scurt, își exprimă nemulțumirea prin rezistență la educație. Dacă elevii sunt nemulțumiți de școală, ei își pot exprima distanțarea de la rolul de elev prin neglijarea responsabilității personale pentru ceea ce li se întâmplă. Acest mod de alienare se întâmplă când individul nu se poate autocontrola, când nu crede că comportamentul său poate avea consecințe dorite.

Adaptarea școlară exprimă calitatea și eficiența realizării concordanței dintre nevoile elevului și cerințele școlare. Cercetătorul Laevers (2005) indică faptul că adaptarea școlară a elevilor este optimă atunci când sunt îndeplinite nevoile lor de bază: nevoi fizice (nevoia de a mânca, de a bea, de a se mișca etc); nevoia de afecțiune, căldură și tandrețe (îmbrățișările, contactul fizic și apropierea fizică, primirea și oferirea de dragoste și căldură); nevoia de siguranță, claritate și continuitate (nevoia de un mediu mai mult sau mai puțin previzibil, nevoia copiilor de a ști unde se află, nevoia de a ști ce este permis și ce nu este permis, nevoia de a putea să conteze pe alții); nevoia de recunoaștere și afirmare (să se simtă acceptați și apreciați de către ceilalți, să însemne ceva pentru ceilalți, să facă parte dintr-un grup și să aibă sentimentul apartenenței); nevoia de a se simți capabili (să simtă că pot face ceva singuri, să se priceapă la ceva, să experimenteze cum să depășească limitele capacităților lor, să experimenteze succesul); nevoia de sens și de valori (sentimentul că sunt persoane „bune” și sentimentul de conexiune cu alții și cu lumea) (5, pag.78).

Acumularea cunoștințelor despre mediul ambiant și locul propriu în acest mediu, depinde parțial de implicarea individului în diverse situații, asigurate de această ambianță. Consumându-și energia în aventuri școlare, elevul ce opune rezistență la educație, își limitează atenția pentru mediul ambiant, reducându-și astfel posibilitatea acumulării cunoștințelor despre acesta. Mai mult ca atât, dacă elevul consideră că există un control extern asupra lui, acumularea informației

devine nerelevantă pentru el. Puțin îi pasă de facilitățile și favorurile existente în mediul și condițiile în care acestea ar putea fi accesibile pentru el.

Coașan A. (1998) evidențiază o tipologie amplă a dificultăților de adaptare școlară, noi însă le vom analiza pe cele ce prezintă evidente manifestări de rezistență la educație a copiilor: *rezistența la educație cauzată de dezechilibru afectiv-motivațional și rezistența la educație cauzată de tulburările de comportament*. În cazul copiilor cu dificultăți de natura emoțională există un blocaj în dezvoltarea afectivă a copilului, cu influențe negative asupra proceselor cognitive, care perturbază raporturile elevului cu școala. Astfel elevii timizi, dacă nu sunt sprijiniți de către cadrele didactice sau de părinți la momentul oportun, riscă să întâmpine dificultăți școlare, deci apare și riscul de a se opune influențelor educaționale. Gama dificultăților emoționale la elevii clasei I poate fi foarte variată: neîncredere în forțele proprii, nesiguranță, teamă, ostilitate față de colegi, profesor, excitabilitate sau hiperemotivitate, mai ales în situații necunoscute. Insuccesele repetate și de lungă durată generează diverse manifestări ale rezistenței la educație, care dezvoltă noi reacții inadaptive sau le consolidează pe cele existente, inhibând astfel învățarea normală.

Același autor, Coașan A., subliniază ” la elevii cu dificultăți școlare vom întâlni pasivitate deplină sau opoziție activă față de anumite cerințe, activități. Negativismul, care caracterizează elevii acești elevi, apare fie printr-o **rezistență pasivă** (când refuză numai să execute) sau **rezistență activă** (când execută inversul comenzii) la solicitările externe sau interne” (2, p.74). Acești elevi se manifestă prin îndărătnicie, încăpăținare, opozabilitate, a căror stabilitate și durată se deosebește de la un elev la altul.

Din registrul larg al manifestărilor reprobabile caracteristice copiilor cu *tulburări comportamentale* evidențiem: nesupunerea, obrăznicia față de profesori, neglijența în îndeplinirea temelor, delăsarea, indolența și manifestările de rebeliune, violența față de colegi în limbaj și comportare, agresivitate față de alte persoane, distrugerea bunurilor materiale. Acești copii acceptă greu o frustrare, o simplă remarcă sau un reproș, reacția lor fiind agresivă, au atitudini refractare și opoziție la încercările educative.

Pentru ca asemenea manifestări comportamentale să fie diminuate recomandăm intensificarea preocupărilor pentru această problemă atât a cadrelor didactice, cât și a părinților. În literatura de specialitate sunt menționate o varietate de strategii de intervenții, care favorizează creșterea frecvenței comportamentelor de compliere și scăderea frecvenței de manifestare a comportamentului de opunere la influențele educaționale. Se consideră că creșterea performanței școlare a acestor copii depinde în mare măsură de comunicarea eficientă a instrucțiunilor date de adulți, care sunt asigurate de respectarea următoarelor reguli:

- Înainte de formularea instrucțiunii, adultul trebuie să se asigure de atenția copilului.

- Atenția se poate obține prin asigurarea unei proximități spațiale.
- Instrucțiunile se formulează într-o manieră simplă, la obiect.
- Instrucțiunile trebuie să indice concret comportamentul dorit, să nu fie vagi.
- Nu se dau mai multe instrucțiuni în același timp.
- Este indicat ca instrucțiunile să fie prezentate pe secvențe mici de comportament, pentru a putea fi executate corect.

Autorii români Petrovai D, Petrică S., (9, pag.97) prezintă câteva programe de învățare comportamentală la nivel de clasă: jocul ”Comportamentul cel bun” și programele pentru reducerea comportamentelor de rezistență la educație care interferează cu activitatea școlară ”Ancora” și ”Starul clasei”.

Jocul ”**Comportamentul cel bun**”- (Petrovai D., Petrică S., 2013) este o tehnică cu impact foarte bun în reducerea comportamentelor indesezirabile la clasă, aplicată cel puțin de 2-3 ori pe zi, care ajută elevii să-și monitorizeze comportamentele care facilitează intrarea și menținerea implicării în sarcina școlară (**ex.:** *Să stea în bancă și să lucreze în liniște*).

Obiectiv: scăderea frecvenței de manifestare a comportamentelor de deranjare a orei în timpul orei concomitent cu creșterea frecvenței de manifestare a comportamentelor de implicare în sarcinile școlare.

Pași esențiali pentru desfășurarea jocului

Pasul 1: Definierea specifică a comportamentelor care urmează a fi supuse schimbării. Pedagogul definește comportamentele țintă pe care dorește să le îmbunătățească și determină care sunt manifestările nepotrivite pe care dorește să le reducă. Comportamentele care facilitează implicarea în activitatea de muncă independentă și susțin desfășurarea ei în bune condiții sunt: *stau în bancă, lucrez în liniște, ridic mâna dacă am nevoie de ajutor*. Pedagogul va urmări simultan atât creșterea frecvenței de manifestare a comportamentele adecvate, cât și reducerea frecvenței de manifestare a celor inadecvate (de exemplu părăsirea locului în timpul orei, vorbitul neîntrebat, implicarea în alte activități, de joacă, vorbit cu colegii).

Pasul 2: Măsurarea și înregistrarea obiectivă a frecvenței de manifestare a comportamentelor indesezirabile. Timp de o săptămână observă și monitorizează comportamentele elevilor la clasă pe o perioadă de 20 de minute de activitate de muncă independentă La fiecare interval de 2 minute, cadrul didactic va pune câte o linie de fiecare dată când un elev manifestă un comportament din cele trei menționate în fișa de observație.

Fișă de observație

Frecvența comportamentelor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pleacă de la locul lui										

Strigă după ajutor										
Se joacă cu obiecte sau vorbește cu colegii (în loc să scrie)										

Pasul 3: Prezentarea programului elevilor. Împreună cu elevii, pedagogul definește ce înseamnă un comportament bun la clasă, din perspectiva scopului pentru care ei vin la școală „pentru a învăța”. Elevii sunt solicitați să operaționalizeze conceptul de învățare în contextul școlar. De **exemplu:** Ce presupune a învăța? A învăța presupune mai multe tipuri de comportamente: a asculta, a lucra, a urmări instrucțiunile. Pedagogul stabilește cu elevii principalele comportamente țarget. De **exemplu:** stau în bancă în timpul orei; lucrez în liniște împreună cu colegii mei; ridic mîna pentru a solicita ajutorul.

Pasul 4: Exemplificarea comportamentelor adecvate și neadecvate. Pedagogul le oferă elevilor exemple de comportamente adecvate/ neadecvate în anumite situații școlare. Elevii sunt rugați să ridice degetul mare când exemplul prezintă un comportament adecvat și să orienteze degetul în jos atunci când situația prezintă un comportament inadecvat.

Exemplu de comportament adecvat: Pedagogul scrie patru propoziții pe tablă. El le cere elevilor să le transcrie în caiete. Elevii îl ascultă, au privirea îndreptată către tablă când el le explică ce au de făcut, scriu în caiete la solicitarea lui.

Exemplu de comportament inadecvat: Pedagogul le dă elevilor o lucrare la matematică. El le cere elevilor să urmeze instrucțiunile și să predea lucrările lor când au terminat. Fără să ceară permisiunea, Ileana se ridică și își ascute creionul. Alina spune cu voce tare, fără să ridice mîna și să solicite ajutorul: „*Am greșit și nu înțeleg cum să fac asta!*”.

Pasul 5: Modelarea monitorizării comportamentelor adecvate ale elevilor. Cadrul didactic le explică elevilor ce înseamnă monitorizarea și cât de important este ca fiecare elev din clasă să respecte regulile jocului și să manifeste comportamentele așteptate. Elevii sunt informați că vor lucra ca o echipă, iar cadrul didactic va fi monitorul. Cadrul didactic are fișa de monitorizare și le va spune elevilor că atunci când vor lucra le va spune „da” după fiecare interval de două minute, când toți elevii din clasă sunt la locul lor și lucrează în liniște, și „nu”, dacă există un singur elev sau mai mulți care nu îndeplinesc aceste condiții. Pentru faza de exemplificare a monitorizării cadrul didactic poate folosi jocul de rol. De **exemplu,** i se solicită unui elev să citească dintr-o carte, iar altor elevi li se cere să plece de la locurile lor și să vorbească cu colegii.

Pasul 6: Implementarea jocului de bun comportament. Cadrul didactic informează elevii despre criteriile de câștigare a jocului și recompensa pe care o pot primi la finalul activității. Criteriul de acces la recompensă este acela ca **toți elevii din clasă să respecte**

comportamentele țintă 80% sau mai mult **din perioada alocată jocului**. Recompensa pentru câștigarea jocului: 5 minute de pauză în plus.

Autorii jocului recomandă ca recompensele să fie utilizate, deoarece acestea accelerează învățarea și întăresc comportamentele așteptate. Atunci când pedagogii oferă sarcini individuale elevilor trebuie să seteze timpul pentru monitorizare (ex.: La un timp de lucru de 10 minute, monitorul va înregistra comportamentele membrilor echipei la un interval de un minut, iar la un interval de 20-30 de minute, le va înregistra la un interval de 2-3 minute). Oferirea feedback-ului când elevii manifestă comportamente adecvate doar tinde să eficientizeze procesul de învățare: de exemplu: „Bravo! Foarte frumos lucrați în liniște!...”, dar și remarci de genul „sper să nu se oprească cronometrul, asta ar însemna un „nu”, deoarece voi nu sunteți la locurile voastre” sunt binevenite când elevii nu manifestă comportamente așteptate.

Fișă de lucru

Ne comportăm adecvat la oră?

stă în bancă

ridică mâna pentru solicitarea ajutorului

lucrează în liniște

Timpul alocat monitorizării	DA	NU
1.		
2.		
3.		

În concluzie: Comportamentele de opunere la educație ale elevilor se leagă de o carență în sfera abilităților sociale și emoționale, fie de un context imprevizibil care favorizează apariția lor. Pentru ca să diminuăm aceste comportamente de rezistență ale copilului trebuie să-i creem un anumit context. Doar astfel putem să oferim copilului cu manifestări de opunere la educație șansa de a performa conform potențialului pe care îl are.

Referințe bibliografice:

- BELIEVEAU, M. Necazurile micului școlar. Tulburări afective și dificultățile școlare. Pitești: House of Guides, 2002.
- COAȘAN, Aurelia. Adaptarea școlară. București: Ed. Șt. și encicl., 1988.
- CREȚU, Elvira. Probleme ale adaptării școlare: Ghid pentru perfecționarea activității educatoarelor și învățătorilor. București: Editura All, 1999.
- GOFFMAN, ERVING. Les rites d'interaction. Paris: Les Éditions de Minuit, 1974.

5. Definiția ISSA a pedagogiei de calitate: Cum aplicăm teoria în practică – Ghid pentru promovarea principiilor unei pedagogii de calitate., Dawn Tankersley și alții; Chișinău: Epigraf, 2013
6. IANCU, S. Psihologia școlarului. De ce merg unii elevi „încrunțați” la școală. Iași: Polirom, 2000.
7. NEAGOE, M., IORDAN, A.D. *Psihopedagogia adaptării și problematica anxietății școlare*. București: Ed. Fundației Humanitas, 2002.
8. PĂUN, E. *Debutul școlarității, dificultăți de adaptare*. In: Revista învățământului primar.1990 nr. 1.
9. PETROVAI D., PETRICĂ S. Cum îi ajutăm pe copii să meargă fericiți la școală? Ghid practic pentru învățători. București: Miniped, 2013.